

# סתירת בית-כנסת

ארלה הראל

איסור סתירת בתי-כנסיות מורכב מפרטי דיון רבים, הטעונים עיון והרחבה. במאמר זה ננסה להתמקד בעיקר הדין, מקורו ואופיו, ולענות על השאלות - מניין נלמד איסור זה, ומהי דרגת תומרתו.

## פתיחה

במרכז עיוננו תעמוד הסוגיא במסכת בבא בתרא:

אמר רב חסדא: לא לסתור איניש בי כנישתא, עד דבני כי כנישתא אחריתא.

איכא דאמרי - משום פשיעותא.

ואיכא דאמרי - משום צלויי.

מאי בנייהו? דאיכא (בי כנישתא אחריתו) [ג"א - דוכתא לצלויי<sup>1</sup>].

מרימר ומר זוטרא סתרי ובנו כי קיימא בסתווא, ובנו כי סתווא בקיימא.

א"ל רבינא לרב אשי: גבו זוזי ומחתי, מאי?

אמר ליה: דלמא מתרמי להו פדיון שבויים, ויהבי להו.

שריגי ליבני, והדרי הודרי, ומחתו כשורי, מאי?

אמר ליה: זמנן דמתרמי להו פדיון שבויים, מזבני ויהבי ליה.

אי הכי, אפילו בנו נמי!?

אמר ליה: דירתיה דאיניש לא מזבני.

ולא אמרן, אלא דלא חזו ביה תוהא. אבל חזי בה תוהא - סתרי ובני. כי הא דרב אשי,

חזא בה תוהא בכנישתא דמתא מחסיא, סתריה ועייל לפורייה להתם, ולא אפקי עד

דמתקן ליה שפיכי.

בבא בתרא ג ע"ב

סוגיא זו ומקבילתה<sup>2</sup> מהוות את היסוד לאיסור סתירת בית-כנסת. תחילה נברר את פשט דברי הסוגיא, ואח"כ נדון באופייה.

<sup>1</sup> הגהת המהרש"א המובאת במסורת הש"ס. בהמשך נתייחס בהרחבה למקורות הנוסח.

<sup>2</sup> מגילה כו ע"ב

## א. בירור פשט דברי הסוגיא

הסוגיא נפתחת במימרא אמוראית משמו של רב חסדא - "לא לסתור איניש ביה כנישתא, עד דבני בי כנישתא אחריתא". כלומר - אל יסתור אדם בית-כנסת, עד שיבנה בית-כנסת אחר.

בהמשך, מובאת פרשנות (סתמאית) למימרא זו. זוהי פרשנות הנמקה, העוסקת בסיבת האיסור: "איכא דאמרי - משום פשיעותא, ואיכא דאמרי - משום צלויי". כלומר - יש אומרים משום פשיעה, ויש אומרים משום תפילה.

בהכנה ראשונה ניתן להסביר נימוקים אלו כך: הנימוק הראשון, משום פשיעה, רואה בעייה עקרונית במעשה ההריסה ולכן מתיר אותו רק לצורך בנייה. לכן התנאי להריסה יהיה הבנייה החליפית, שכן לולא הבטחת ביצועה של הבנייה החליפית יש חשש לפשיעה של ההורסים.

הנימוק השני, משום תפילה, מתבסס על חשש מעשי של חסרון ביכולת להתפלל, בגלל העדר מקום ראוי. כאן, הבעייה איננה שמא לא ייבנה בית-כנסת, אלא אפילו ייבנה - המרווח הזמני בין ההריסה לבנייה החליפית יוצר בעייה של העדר מקום לתפילה.

וכאן מובאת מימרא, המנסה למקד את ההבדל בין ההנמקות: "מאי ביניהו? דאיכא (בי כנישתא אחרית), [דוכתא לצלויין]". (היכן יבוא לידי ביטוי ההבדל בין השיטות? במקום שיש בית-כנסת או מקום אחר להתפלל).

הגרסה הראשונה ("בי כנישתא אחרית") היא זו הנמצאת לפנינו בדפוסים, אם כי מוקפת בסוגריים, על כן נתייחס אליה ראשונה.

על-פי גרסה זו ההבדל יבוא לידי ביטוי במקרה בו קיים כבר בית-כנסת אחר בשעת ההריסה. אם החשש הוא רק העדר המקום להתפלל אזי מציאותו של בית-כנסת אחר תפתור את הבעייה. אך אם בנייתו של בית-הכנסת השני מהווה יסוד להיתר הריסת בית-הכנסת הראשון, אין שום משמעות לקיומו הנוכחי של בית-כנסת נוסף. ולכן במקרה שקיים בית-כנסת אחר, למ"ד משום פשיעה עדיין תיאסר ההריסה, אך למ"ד משום תפילה תותר ההריסה עוד לפני הבנייה המחודשת משום שקיימת אלטרנטיבה לוקלית.

אך לגרסה השנייה ("דוכתא לצלויי"), אין צורך דווקא בקיומו של בית-כנסת אחר, אלא רק באפשרות להתפלל במקום מסוים, אפילו אינו בית-כנסת. עפ"י גרסה זו גם כאשר אין בית-כנסת אחר קיים כבר, אם ניתן בינתיים למצוא מקום חילופי, מותר להרוס את בית-הכנסת. כל זאת למ"ד משום תפילה, אך למ"ד משום פשיעותא גם במקרה זה אסור להרוס בטרם בנו בית-כנסת חדש.

בהמשך מובא סיפור מעשה על מרימר ומר זוטרא: "מרימר ומר זוטרא סתרי ובנו בי קייטא בסתווא, (וסתרו<sup>3</sup>) ובנו בי סתווא בקייטא". כלומר - הם סתרו ובנו בית-כנסת קיצי בחורף, וסתרו ובנו בית-כנסת חורפי בקיץ (עיין ברש"י המסביר את ההבדל בין בית-כנסת קיצי לחורפי). דהיינו סתרו את בית-כנסת העונתי בשעה שעמד ללא שימוש (בה בעת שהיה קיים בית-כנסת אחר), ובנו במקומו בית-כנסת עונתי (כנראה - לאותה עונה המקורית) חדש.

סיפור זה מהווה ראייה לשיטת מ"ד משום צלויי, שכן למ"ד משום פשיעותא, קיומו של בית-הכנסת השני בו מתפללים כעת, איננו פוטר את הפשיעה בהריסת הבית הראשון.

<sup>3</sup> המילה המוקפת לא נגרסה בגמרא, אך יש הכרח לגרסה לצורך הבנת הסיפור (וכך גרס הב"ח, עיין שם ס"ק ג).

בהמשך, מובא דיון אמוראי בין רבינא לרב אשי: "א"ל רבינא לרב אשי: גבו זווין ומחתי, מאי?" כלומר - אם כבר נגבה כסף הבנייה והוא מופקד בידי הגבאי, האם אז מותר להרוס לפני הבנייה, או שמא גם אז אסור?

שאלה זו נשאלת, כנראה, למ"ד משום פשיעותא, כיוון שלמ"ד משום צלויי אין משמעות להפקדת הכסף - למעשה, לאחר ההריסה לא יהיה ניתן להתפלל. אך למ"ד משום פשיעותא, אולי מהווה הפקדת הכסף ביטחון מספק להשלמת הבנייה האלטרנטיבית.

"אמר ליה (רב אשי לרבינא): דלמא מתרמי להו פדיון שבויים, ויהבי להו". כלומר - אולי יזדמן לבני הקהילה צורך בכסף, למטרת פדיון שבויים, והם ינצלו אותו לכך, ואז תפסק הבנייה ולא תושלם. לכן, טוען רב אשי, אסור להרוס גם אם הכסף הופקד בידי הגבאי.

ממשיך רבינא ושואל: "שריגי ליבני, והדרי הודרי, ומחתו כשורי, מאי?". כלומר - אם כבר רכשו את חומרי הבניין (הלבנים, קורות הגג ועצי השלד), האם גם אז נחשוש לניצול הכסף למטרות אחרות?

"אמר ליה (רב אשי לרבינא): זמנין דמתרמי להו פדיון שבויים, מזבני ויהבי ליה". כלומר - גם מצב זה הינו הפיך, כיוון שניתן למכור את חומרי הבניין ולהשתמש בכסף לפדיון שבויים.

שואל רבינא: "אי הכי אפילו בנו נמי?!" כלומר - אין לדבר סוף, כיוון שגם לאחר גמר הבניין יכולים למוכרו ולהשתמש בדמיו לצורכי פדיון שבויים!

אלא, עונה רב אשי לרבינא: "דירתי דאינשי לא מזבני". כלומר - אדם אינו משתמש בנכסיו ולא ניידים ככסף מזומן, ולכן אין חשש לשימוש בבית בנוי לצורכי פדיון שבויים.

על כל דברינו עד כאן מעירה הגמ': "ולא אמרן, אלא דלא חזי ביה תיוהא". כלומר - כל האיסור שדברנו עליו, הוא רק כאשר לא מצאנו סדק או שבר בבניין, "אבל חזי ביה תיוהא סתיי ובני". כלומר - אם מצא סדק, סותר ובונה חדש (וכאן מובא סיפור על רב אשי, אשר ראה סדק בבניין בעירו, סתר אותו, ובנה במקומו בית-כנסת חדש).

עד כאן בירור פשט דברי הגמ'. ברצוני לעסוק כעת בשאלת אופי הדין ומקורותיו האפשריים.

## אופי הדין

השאלה היא - מהו אופי דין איסור הריסת בית-כנסת? האם זהו איסור מן התורה? או שמא זו גזירת חכמים? או אולי אפילו המלצה טובה ותו-לא? אפירורית, ניתן לענ"ד, להעלות לפחות שלוש אפשרויות:

1. דין דאורייתא, הנובע מאיסור נתיצת בית-כנסת, הכלול בלאו של "לא תעשון כן לה' אלקיכם".

2. דין דאורייתא, הנובע ממצוות בניין בית-כנסת.

3. דין דרבנן, הנובע מחשש לפגיעה בשני האלמנטים הנ"ל, בין אם חובתם מדאורייתא ובין אם חובתם מדרבנן.

ואפרט לגבי כל אחת מן האפשרויות:

## דין דאורייתא, הנובע מאיסור נתיצת בית-כנסת

נאמר בתורה בפרשת ראה:

אבד תאבדון את כל המקומות אשר עבדו שם הגוים... ונתצתם את מזבחותם, ושלבתם את מצבותם, ואשריהם תשרפון באש, ופסילי אלהיהם תגדעון, ואבדתם את שמם מן מקום ההוא.  
לא תעשון כן לה' אלוהיכם...

דברים יב א-ד

בפירושו של המשפט האחרון נחלקו הראשונים. פרשני הפשט (רש"י, רשב"ם, ראב"ע וספורנו) פירשו אתו כפתיחה לפסוקים הבאים אחריו:

כי אם אל המקום אשר יבחר ה' אלקיכם מכל שבטיכם, לשום את שמו שם, כשכנו תדרשו ובאת שמה. והבאתם שמה עולותיכם וזבחיכם...

שם

כלומר, "לא תעשון כן לה' אלקיכם" - "להקטיר לשמים בכל מקום, כי אם במקום אשר יבחר"<sup>4</sup>. דהיינו - שלא כמו עובדי האלילים הזוכים לאלוהים בכל מקום, צוו בני ישראל לזכוח לה' רק במקום אשר יבחר, וזהו פירוש הציווי - "לא תעשון כן".

לעומת זאת, בפירושו השני מביא רש"י את דברי חז"ל<sup>5</sup>, הלומדים מפסוק זה לימוד אחר. עפ"י דרשת חז"ל הפסוק מתייחס דווקא אל הנאמר לפניו - "אבד תאבדון... ונתצתם את מזבחותם..." כלומר, את מזבחות האלילים עליכם לנתוץ, אך - "לא תעשון כן לה' אלקיכם" - מכאן "אזהרה למוחק את ה', ולנותץ אבן מן המזבח או מן העזרה"<sup>6</sup>.  
לאו זה נמנה אצל רוב מוני מצוות: הרמב"ם<sup>7</sup>, הסמ"ג<sup>8</sup>, הסמ"ק<sup>9</sup> והחינוך<sup>10</sup>.

דעת הרמב"ם

עפ"י דברי חז"ל שראינו, לאו זה מוגבל להריסת המזבח והעזרה. במניין המצוות שבהקדמה לספר 'היד', ניסח הרמב"ם הגדרה מרחיבה יותר:

שלא לאבד בית-המקדש, או בתי כנסיות או בתי מדרשות. וכן אין מוחקין את השמות המקודשין, ואין מאבדין את כתבי הקודש, שנאמר: "אבד תאבדון וכו'... ואשרים תשרפון וכו'... לא תעשון כן לה' אלוהיכם".

רמב"ם שם

כאן אנו רואים הכללה של איסור נתיצת בית-כנסת בתוך האיסור מן התורה עצמו.  
אמנם, הניסוח בספר המצוות עצמו הינו גמיש יותר:

<sup>4</sup> לשון רש"י, והשווה לשון הפרשנים הנ"ל.

<sup>5</sup> בספרי על המקום

<sup>6</sup> וע"ע מכות כב ע"א

<sup>7</sup> ספר המצוות לאוין סה

<sup>8</sup> לאוין ג

<sup>9</sup> מצווה קס

<sup>10</sup> מצווה תלז

היא שהזהירו מנתוני ומאבד בתי עבודת האל יתעלה

ספר המצוות לאוץ סה

אך גם בנוסח זה ניתן להבחין שהוא כולל גם בתי כנסיות, שהרי גם הם "בתי עבודת האל", ואילו היה הרמב"ם רוצה להגביל את האיסור לבית-המקדש דווקא, היה גורס זאת מפורשות!

במניין המצוות שבפתיחה להל' יסודי התורה, מתנסח הרמב"ם בנוסח נזיל עוד יותר: שלא לאבד דברים שנקרא שמו עליהם.

רמב"ם שם

כמובן שניתן לומר שגם בתי כנסיות כלולים בלאו זה, גם לפי הניסוח הנ"ל. אמנם, בתוך ההלכות, לא התייחס הרמב"ם לבית-הכנסת, וצמצם את האיסור רק לדברים מסוימים:

הסותר אפילו אבן אחת דרך השחתה מן המזבח או מן ההיכל או משאר העזרה - לוקה, שנאמר בעבודת כוכבים: "כי את מזבחותם תתוצון", וכתוב: "לא תעשון כן

לה' אלקיכם". וכן השורף עצי הקודש דרך השחתה - לוקה, שנאמר: "ואשריהם תשרפן באש", וכתוב: "לא תעשון כן לה' אלקיכם"

יסודי התורה פרק ו הלכה ז

וכן בהל' בית הבחירה כתב:

וכן הנותן אבן אחת מן המזבח או מן ההיכל או מבין האולם ולמזבח, דרך השחתה - לוקה, שנאמר...

הל' בית הבחירה פרק א הלכה ז

מלשונו כאן ברור, שהגדרת הלאו כוללת רק את ענייניו הישירים של המקדש וסביבתו, ולא בתי כנסיות.

ניתן לסכם את דעת הרמב"ם ולומר - שממנייני המצוות השונים (סהמ"צ, המניין הקצר, והמניין בריש הל' יסוה"ת) משמע, שגם בתי כנסיות כלולים באיסור הלאו. ואילו מן ההלכות (יסוה"ת וביה"ב) משמע, שהאיסור כולל רק את ענייניו הישירים של המקדש.

שיטת המרדכי וסיעתו

במרדכי מצויה הרחבה של איסור הנתיצה גם לבתי כנסיות:

...בי בית-הכנסת נקרא מקדש מעט, כדלקמן בפרקן, ולכן אסור לנתוץ דבר מב"ה, דתניא בספרי: "מנץ לנותן אבן מן ההיכל ומן המזבח ומן העזרה, שהוא בלא תעשה? תלמוד לומר: "ונתצתם את מזבחותם... לא תעשון כן לה' אלקיכם". ואם נתין על מנת לבנות - שרי, דההיא נתיצה בנין מקרי<sup>11</sup>.

מרדכי מגילה פרק ד סי' תתכ

כלומר, עפ"י שיטת המרדכי קיים איסור בנתיצת בית-כנסת, אך נתיצה ע"מ לבנות אינה נקראת נתיצה, ולכן היא מותרת.

<sup>11</sup> דברים מעין אלו נמצאים גם בדברי 'האשכול' הל' בית-הכנסת בשם 'יש מי שאומר'.

הבה ונבחן את יחסה של שיטה זו אל סוגייתנו:

לענ"ד ניתן לייחס שיטה זו רק למ"ד משום פשיעותא. הבנת הסוגיא עפ"י יחס זה תהיה - "לא לסתור איניש בי כנישתא, עד דבני בי כנישתא אחריתא" - כלומר, מאחר ומותר להרוס בית-כנסת רק לצורך בניית אחר, אנו חוששים, שההריסה המוקדמת לבנייה תיצור מצב של נתק בין הבנייה להריסה, ובניסוחו של רש"י - "דלמא אתרמי להו אונס, ופשעי ולא בנו אחריתי". כלומר - בין ההריסה לבנייה יתרחש דבר לא צפוי אשר ימנע את הבנייה, וממילא, ההריסה תהפך באופן רטרואקטיבי לפשיעה, משום שהיא הריסה שלא ע"מ לבנות. לכן, רק אם נבנה כבר בית-כנסת חדש מותר להרוס את הישן.

ולכן, הסיבה חייבת להיות - "משום פשיעותא", שכן החשש השני - "משום צלויי", אינו קשור לאיסור ההריסה, אלא לצורך בקיומו הפונקציונלי של בית-כנסת אחר.

אך, לענ"ד, עדיין קשה להלום שיטה זו עם סוגייתנו, משום שהבנייה, עפ"י התנאי המצוי כאן, מוקדמת להריסה, וממילא ההריסה אינה ע"מ לבנות! והרי בלשונו של המרדכי נראים הדברים בדיוק הפוכים לסוגייתנו - "ואם נתן ע"מ לבנות שרי", כלומר - הוא הרוס בטרם בנה, אך על-מנת לבנות, וכונה זו מתירה את ההריסה. לעומת זאת מסוגייתנו עולה, כי חל איסור על ההריסה לפני הבנייה, וממילא, צריך להסביר את יסוד הדין בסוגייתנו עפ"י מקור אחר.

## איסור דאורייתא, משום מצוות בניין בית-כנסת

אפשרות נוספת להסברת הסוגיא מקשרת אותה למצוות בניין בית-כנסת. בתורה לא מצאנו ציווי מפורש על בניין בית-כנסת, אך כבר במקורות קדומים מצויה התפרשות של מצוות בניין בית-המקדש, המרחיבה אותה, ומכילה בתורה חובת בניית בית-כנסת.

בזוהר כתוב:

פקודא, למבני מקדשא לתתא כגוונא דבי מקדשא דלעילא, כד"א: "מכון לשבתך פעלת ה'", דאצטרך למבני בי מקדשא לתתא, ולצלאה בגויה צלותא בכל יומא, למפלח ליה לקב"ה, דהא צלותא אקרי עבודה. וההוא בי כנשתא, אצטרך למבני ליה בשפירו סגיא, ולאתקנא ליה בכל תיקונו, דהא בי כנשתא דלתתא קיימא לקבל בי כנשתא דלעילא.

רעיא מהימנא שמות נפ ע"ב

אנו רואים אם כן, שהזוהר פותח את דבריו בהתייחסות למצוות בניין בית-המקדש, ומיידית מחבר אליה מצווה נוספת - בניית בית-כנסת.

וכך ניסח זאת בשו"ת 'שנות ימין':

ומצוות בניין בית-הכנסת היא בכלל מצוות עשה - "ועשו לי מקדש", כמש"כ מוהר"ק (סוף שורש קסא) - "ראוי לדמות נדבת בית בכנסת לנדבת המשכן, שהרי בכל מקום דימו רבותינו בית-הכנסת לבית-המקדש... עיי"ש שהאריך והרבה להביא ראיות דקדושת בית-הכנסת דמי לקדושת בית-המקדש.

שם חלק א סי' ג

כלומר - מאחר ואנו מוצאים הקבלות בין בניין בית-המקדש לבית-הכנסת, ניתן למשוך קו מקביל נוסף והוא - חובת הבנייה. כשם שקיימת חובת בניית מקדש, כן קיימת גם חובת בניית בית-כנסת.<sup>12</sup>

גם בשיטת הרמב"ם ניתן לדייק מעין כך:

כל מקום שיש בו עשרה מישראל צריך להכין לו בית שיכנסו בו לתפילה בכל עת תפילה, ומקום זה נקרא בית-הכנסת.

הל תפילה פרק יא הלכה א

וכך דייק ר' משה פיינשטיין בדבריו:

הנה בתשובה אחת כתבתי, שאיכא מצווה לבנות בכל עיר בית-הכנסת, שיהיה בדיני הקדושה של בית-הכנסת. והוכחתי זאת מהרמב"ם... שכתב... והיה לו לומר רק הרין ד צריך להתפלל בציבור, שהוא לא פחות מעשרה, ויש גם מצווה להתפלל ברוב עם, שלכן אם אין להם מקום גדול להתפלל בעשרה וברוב עם יבנו להם מקום, כמו שבכל מצווה לא נאמר אלא דיני המצווה, כמו בתפילין, אבל איך ישיג התפילין לא נאמר, דבכל אדם ישר, שאם אין לו להשיג התפילין בחינם יצטרך לקנות, וכדו'. שלכן מוכרחים לומר, שהשמיענו שאיכא מצווה לבנות בית-הכנסת - אף שיש להם מקום חול להתפלל שם בציבור וגם ברוב עם, והא למקדש מעמ... וברור שהרמב"ם סובר, שעצם הבניין הוא מצווה - להיות בכל קהל מישראל מקדש מעמ.

דבריו הובאו בהסכמתו לספר מקדש מעמ, הרב זלמן דרוק, ירושלים תשמ"ז, עמ' 4

כלומר, מכך שהרמב"ם מפרט את חובת הבנייה, אשר לכאורה הינה רק בגדר הכשר מצווה, ניתן לדייק שהוא רואה בה חלק אינטגרלי מקיום המצווה, וחובה עצמית.<sup>13</sup>

כך גם ניתן לדייק מדברי הריב"ש בתשובותיו, הכותב:

גם מה שאמרת, אם באו יחידים לעשות להם מדרש לתפילה וקמו אנשים למנוע, אם ניתן לשמוע, ודאי משתקן אותו בנויפה, שמעכבין את הרבים מלעשות מצווה, ואין עוון גדול מזה.

שו"ת הריב"ש סי' רנ

אנו רואים שהוא מכנה את בניית בית-הכנסת - מצווה! (עיין במובאה מדבריו, המופיעה במג"א בסוף סי' קנה ד"ה ברכה).

עפ"י גישות אלו ניתן להסביר את סוגייתנו:

האיסור לסתור את בית-הכנסת לפני בנייתו של בית-כנסת חדש, נובע מהחשש לביטול מצוות בניית בית-כנסת. לכן, כאשר נבנה הבית החדש הותרה ההריסה, שכן לא ההריסה עצמה היא הבעייה, אלא העדרו של הבית. אם מקור האיסור היה באיסור נתיצת בית-כנסת, כפי שהוזכר בפרק הקודם, בניית הבית החלופי לא היתה מתירה את הריסת הראשון, אלא להפך - מקשה על היתרו עוד, משום שכעת מוכח, שההריסה איננה לצורך בניין, שכן בכל מקרה כבר בנו בית חדש!

ניתן אם כן לומר, שעפ"י שני ההסברים הנ"ל, המקשרים את איסור ההריסה לדין דאורייתא, ניתן להסביר את מ"ד "משום פשיעותא" - שקיים חשש שבניית הבית החלופי

<sup>12</sup> וע"ע שו"ת מעשה אברהם או"ח סי' לו

<sup>13</sup> וע"ע בספר ברכת מועדיך קכח ע"ב

לא תושלם, ודבר זה יהפוך את ההורסים לפושעים, בין משום לאו ד"לא תעשון כן", ובין משום ביטול מצוות בניין בית-הכנסת.

אמנם, למ"ד "משום צלוי" ניתן להסביר ככיוון אחר:

## איסור דרבנן

ה'שדי חמד'<sup>14</sup> דן באריכות בשאלה - האם קדושת בתי כנסיות הינה מדאורייתא או מדרבנן. בראשית דבריו מתייחס ה'שדי חמד' לשיטת הרמב"ן. ואלו דברי הרמב"ן<sup>15</sup>:

...משמע ודאי, שבית-הכנסת קדושה יש בו... ויש לומר, דבית-הכנסת עשו אותו כתשמיש קדושה - לולב וסוכה, והן עצמן, אע"פ שנוקדן לאחר זמן, בזמן מצוה יש בהן קדושה של כבוד... לפיכך בית-הכנסת, כל זמן שבני העיר רוצין בו ומצוותן עליו, נוהגין בו קדושה, ואפילו בחורבנו, שהרי עדיין לא עבר זמן מצוותו וראוי לשפץ אותו ולבנותו.

אבל אם נמלכו למוכרו - כבר עבר זמן מצוותו, כסוכה לאחר שבעה, ונפקעה קדושה מניה. ואין ספק שמכירה זו האמורה בבית-הכנסת בכל מקום, אינה אלא בשיש להם בית-הכנסת אחרת, דאי לאו הכי - ודאי אסור, כדאמרינן בבבא בתרא - "לא לסתור איניש בי כנישתא, עד דבני בי כנישתא אחרית"<sup>16</sup>.

רמב"ן מגילה כה ע"ב

ניתן להבין את דברי הרמב"ן בשתי דרכים:

האחת - אמנם קדושת בית-הכנסת היא מדרבנן, אך מתוקף הקדושה שחלה עליו - פשיעה היא להורסו ללא בניית בית אחר. אפשרות זו קשה מכמה כיוונים, ובעיקר משום שהיא מתעמתת עם הבעייה שבשיטה המקשרת בין איסור ההריסה ללאו ד"לא תעשון כן".

השניה - איסור ההריסה הינו פונקציונלי בלבד. דהיינו, נאסר להרוס משום שצריך בית-כנסת, ולכן ההריסה הותרה רק לאחר הבנייה החלופית. הצורך אינו נובע ממצוות הבנייה, אלא מצורך יישומי של הכנת מקום לתפילה. וכך נראה מלשונו של ה'אבני נזר', הכותב:

אך נראה, דלרמב"ן, דבית-הכנסת דין תשמישי מצווה עליו, ודאי אין איסור נתיצתו מדאורייתא.

או"ח סי' לה סע' ד

כלומר, זהו איסור פונקציונלי, בדיוק כשם שהקדושה הינה פונקציונלית ונובעת מן השימוש בבית לצורכי קדושה.

<sup>14</sup> כללים מערכת הבי"ת סי' מג חלק א עמ' 124

<sup>15</sup> על-פי מהדורת 'מכון התלמוד הישראלי', ירושלים תשל"ג

<sup>16</sup> וע"ע בר"ן, ברשב"א, ובריטב"א שם



עפ"י הסבר זה יובן מדוע החשש הוא משום צלויי, שכן פשיעה לא תהיה כאן בכל מקרה, גם אם בית-הכנסת חלופי לא יושלם. הבעייה תהיה טכנית - לא יהיה היכן להתפלל, אבל פשיעה לא תתבצע.

ולכן, כאשר ישנו "דוכתא לצלויי" (מקום להתפלל) תהיה מחלוקת בין השיטות: למ"ד "משום פשיעותא" - הצורך בבית-הכנסת אינו פונקציונלי, אלא מהותי. מקום לתפילה אינו פוטר צורך זה, רק בית-כנסת המקודש בקדושתו פוטר בעייה זו, ורק לאחר בנייתו תותר הריסת הישן.

לעומת זאת, למ"ד "משום צלויי" - מקום חלופי לתפילה, אע"פ שאינו קדוש בקדושת בית-כנסת, פוטר את בעיית ההריסה, והיא תותר אפילו בטרם נבנה בית-כנסת חלופי.